

**Kritik mot Älvsjö stadsdelsnämnd i Stockholms kommun för
handläggningen av ett ärende om ett ensamkommande barn; fråga
om det fanns förutsättningar för ett beslut om omedelbart
omhändertagande enligt 6 § LVU**

Beslutet i korthet: Ett ensamkommande barn hade placerats i ett familjehem med stöd av bestämmelserna i socialtjänstlagen. På grund av att boendet där barnet vistades skulle renoveras behövde barnet flytta. Barnet vägrade att flytta från familjehemmet och uttalade att han skulle bli gatubarn vid ett möte med förvaltningen där saken diskuterades. Därefter lämnade han mötet. Nämndens ordförande fattade då ett beslut om omedelbart omhändertagande av barnet med stöd av 6 § LVU. Enligt beslutet var omhändertagandet nödvändigt eftersom det var sannolikt att barnet behövde ges vård med stöd av 1 och 3 §§ LVU.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande på grund av den unges eget beteende ska grundas på att det finns sannolika skäl för att barnet behöver ges vård genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Enligt JO kan inte enbart uttalandet om att barnet skulle bli gatubarn anses utgöra ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i bestämmelsen. Det var därmed inte sannolikt att barnet behövde ges vård enligt LVU. Stadsdelsnämnden får kritik för att ha fattat ett beslut om omedelbart omhändertagande av barnet utan att det fanns förutsättningar för det.

Bakgrund

I samband med en inspektion av Älvsjö stadsdelsförvaltning i Stockholms kommun den 9 och 10 november 2016 (JO:s ärende med dnr 6570-2016) uppmärksammades ett ärende som gällde barnet AA, född 1999. Vid granskningen av ärendet kom bl.a. följande fram:

Migrationsverket anvisade AA till Älvsjö stadsdelsnämnd i december 2015, och AA placerades i ett familjehem i Skärholmen. I februari 2016 uppstod det ett behov av att flytta AA på grund av att man hade upptäckt fuktskador i boendet där han vistades. Boendet skulle därför renoveras. AA samtyckte inte till erbjudandet om en ny placering, och han lämnade ett möte då saken diskuterades vid förvaltningen. Nämndens ordförande fattade då ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, eftersom det fanns sannolika skäl för att

AA behövde vård på grund av sådana omständigheter som avses i 3 § LVU. Man begärde även hjälp av Polismyndigheten för att genomföra beslutet. Efter fem dagar upphävde nämndens ordförande beslutet om omhändertagande. AA hade då flyttat till det nya boendet.

Initiativ

Jag beslutade att inleda en särskild utredning med anledning av det som hade kommit fram om att nämnden hade fattat beslut om omedelbart omhändertagande av AA i samband med att nämnden ville flytta honom.

Utredning

JO begärde att Älvsjö stadsdelsnämnd i Stockholms kommun skulle yttra sig över frågan om det fanns förutsättningar för att besluta om omedelbart omhändertagande av AA.

Som sitt yttrande lämnade stadsdelsnämnden en tjänsteskrivelse som hade upprättats vid förvaltningen. I yttrandet anfördes bl.a. följande:

2016-03-04 begärde Älvsjö stadsdelsnämnd polishandräkning mot bakgrund av att det fanns en stark oro för AA:s hälsa. AA hade en längre period bott i ett familjehem där det förekom fukt och mögelskador. I samband med att detta uppmärksammades valde Älvsjö stadsdelsnämnd att vidta åtgärder. AA fick information om oron kring boendets brister varav AA vägrade att flytta från familjehemmet. AA uttryckte att han tänkte bo på gatan och bli gatubarn, vilket skapade ytterligare oro kring hans hälsa. I samband med polisens handräkning kunde polisen bekräfta att familjehemmets bostad inte var lämplig.

I efterhand kan Älvsjö stadsdelsnämnd konstatera att situationen hade kunnat handläggas annorlunda utan att vidta tvångsåtgärder. AA:s inställning till flytt kunde ha främjats av motiverande samtal för ett godare samarbete.

Rättslig reglering

Allmänt om LVU

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdomar ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Under vissa förutsättningar kan barn och ungdomar ges vård utan samtycke med stöd av LVU. Sådan vård kan beslutas på grund av brister i barnets hemmiljö (2 § LVU) eller den unges eget beteende (3 § LVU).

Den unge ska ges vård med stöd av LVU om det är fråga om någon av de situationer som anges i 2 § eller 3 § LVU, och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv (1 § LVU).

Beslut om vård med stöd av LVU fattas av förvaltningsrätten efter en ansökan av socialnämnden (4 § LVU). Socialnämnden får under vissa förutsättningar

besluta att den unge omedelbart ska omhändertas i väntan på rättsens prövning av frågan om vård (6 § LVU).

Vård enligt LVU på grund av den unges eget beteende

Vård ska beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende (3 § LVU).

En så allvarlig åtgärd som tvångsomhändertagande får inte vidtas utan tungt vägande skäl. Vård enligt LVU på grund av den unges eget beteende kräver att det finns en påtaglig risk för skada genom något av de förhållanden som anges i bestämmelsen. Det innebär att det måste finnas klara och konkreta omständigheter som ger stöd för att det finns en risk för skada. Subjektiva antaganden om risk för skada är inte tillräckligt. Inte heller får ovidkommande omständigheter såsom allmänna samhällsvärderingar ligga till grund för ett tvångsomhändertagande (prop. 1989/90:28 s. 62 och 63).

Vidare är det bara den unges eget vårdbehov som får ligga till grund för ett beslut om vård. Intresset av att skydda omgivningen eller skyddet för den unges familj är inte i sig tillräckliga skäl för vård enligt LVU (jämför prop. 1979/80:1 Del A s. 583, prop. 1989/90:28 s. 63, SOU 2015:71 s. 359 och Socialstyrelsens allmänna råd om tillämpningen av lagen [1990:52] med särskilda bestämmelser om vård av unga, SOSFS 1997:15 s. 45).

Med socialt nedbrytande beteende i 3 § LVU menas att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer och som innebär en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Som exempel på sådant beteende anges att den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Det kan också vara fråga om att den unge mer än tillfälligt vistas i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på en sexklubb (prop. 1989/90:28 s. 66, 67 och s. 109). Högsta förvaltningsdomstolen har i ett avgörande uttalat att även andra situationer än de som nämns i förarbetena kan falla under uttrycket socialt nedbrytande beteende (RÅ 2000 ref. 33). I avgörandet HFD 2015 ref. 7 konstaterade Högsta förvaltningsdomstolen att ett obetänksamt handlande av en ung människa inte var ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU.

Vid prövningen av om förutsättningar för vård är uppfyllda ska en sammantagen bedömning göras av de olika beteenden som den unge visar upp (jämför RÅ 84 2:31 och RÅ 2000 ref. 33).

Även om LVU är en skyddslagstiftning för unga är ett tvångsomhändertagande enligt lagen en ingripande åtgärd. Det är därför angeläget att tillämpningen av 3 § LVU inte sträcker sig utöver vad som kan betraktas som en rimlig tolkning av bestämmelsens ordalydelse. Enbart det faktum att den unge utsätter sig för en

risk innebär inte att det föreligger ett beteende som kan betecknas som socialt nedbrytande (jämför HFD 2015 ref. 42).

Omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av lagen och det inte går att avvakta rättens beslut om vård med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras. Om det inte går att avvakta socialnämndens beslut om omhändertagande, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har utsett besluta om omhändertagande (6 § LVU).

Båda de nämnda förutsättningarna måste vara uppfyllda. Eftersom ett omedelbart omhändertagande är en tillfällig åtgärd är det naturligt att man måste göra en preliminär bedömning av om LVU är tillämplig. Vid den bedömningen ska det framstå som sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av LVU. Det ligger i sakens natur att ett fullständigt beslutsunderlag inte finns i situationer där ett omedelbart omhändertagande blir aktuellt (Socialstyrelsens allmänna råd om tillämpningen av lagen [1990:52] med särskilda bestämmelser om vård av unga, SOSFS 1997:15 s. 43 och 44).

Bedömning

Beslutet om omedelbart omhändertagande av AA dokumenterades i en för ändamålet särskild blankett. Enligt beslutet omhändertogs AA därför att det var sannolikt att han behövde vård med stöd av 1 och 3 §§ LVU och att rättens beslut om vård inte kunde avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa och utveckling och att utredningen allvarligt försvåras. Nämnden begärde hjälp av Polismyndigheten för att genomföra beslutet. Av journalanteckningarna och en särskild promemoria framgår det att AA vid ett möte med förvaltningen samma dag hade uttryckt att han vägrade att flytta från familjehemmet där han vistades och att han skulle bli gatubarn. Därefter hade han lämnat mötet.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande på grund av den unges eget beteende ska grundas på att det finns sannolika skäl för vård enligt LVU på grund av något av de förhållanden som anges i 3 § LVU, dvs. genom den unges missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Det som nämnden har anfört om grunden för omhändertagandet av AA kan inte tolkas på annat sätt än att AA:s agerande enligt nämndens synsätt utgjorde ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU och att det alltså fanns en påtaglig risk för att AA:s hälsa eller utveckling skulle skadas.

Ensamkommande barn är en utsatt grupp som ofta saknar stöd och andra kontakter i Sverige. De befinner sig därmed i en särskilt utsatt situation. Om det är nödvändigt att flytta ett ensamkommande barn som är placerat enligt

bestämmelserna i socialtjänstlagen och barnet inte samtycker till ett erbjudande om en ny placering kan det uppstå situationer då barnet inte har någonstans att bo. I en sådan situation finns det naturligtvis en risk för att barnets hälsa eller utveckling kan skadas.

Uttalandet om att AA skulle bli gatubarn skedde i samband med att socialnämnden ville att han skulle byta boende. Uttalandet kan naturligtvis inge oro för AA:s hälsa och utveckling eftersom en vagabonderande livsstil ofta leder till att barnet vistas i oskyddade och olämpliga miljöer. Enbart ett uttalande från en ung person om att han eller hon ska bli gatubarn eller den omständigheten att den unge i samband med ett sådant uttalande avviker från ett möte kan dock enligt min mening varken utgöra ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i lagen eller nå upp till den nivå som krävs för att risken för skada ska vara påtaglig. Det var därför inte sannolikt att AA vid tidpunkten för beslutet behövde ges vård enligt LVU. Förutsättningarna för ett omedelbart omhändertagande av AA med stöd av 6 § LVU var alltså inte uppfyllda.

Det sagda innebär givetvis inte att en socialnämnd kan förhålla sig passiv om en ung person avviker eller utsätter sig för en risk att skadas. Med hänsyn till ansvaret för att se till att barnet får det skydd och stöd som det behöver måste nämnden på lämpligt sätt försöka motivera barnet till nödvändiga insatser.

Mot bakgrund av det som har kommit fram i ärendet är jag kritisk till det beslut som fattades om omedelbart omhändertagande av AA.

Ärendet avslutas.